

Het werk van Roger Raveel in de „Bidplaats Maria hulp der Christenen” in Machelen aan de Leie
Foto Rony Heirman.

Dan volgt een afbeelding van het Gestolde Bloed, een vierkante donkerrode kleurpartij waar bovenaan een grijswitte vlek een eventuele sentimentaliteit moet doorbreken. Tenslotte, bij de uitgang, een schilderij dat de prediking voorstelt: een haast anonieme figuur achter een spreekgestoelte met op de voorgrond typische Raveelfiguren die symbool staan voor ieder individu; vanuit dit tafereel vertrekt dan een blauwzwarte klimmende lijn naar de uitgang.

In deze pretentieloze, minimale ruimte heeft Raveel een perfecte symbiose tot stand gebracht van zijn aandacht voor het picturale en een opdracht die voor hem een belijdenis werd.

Ludo Bekkers

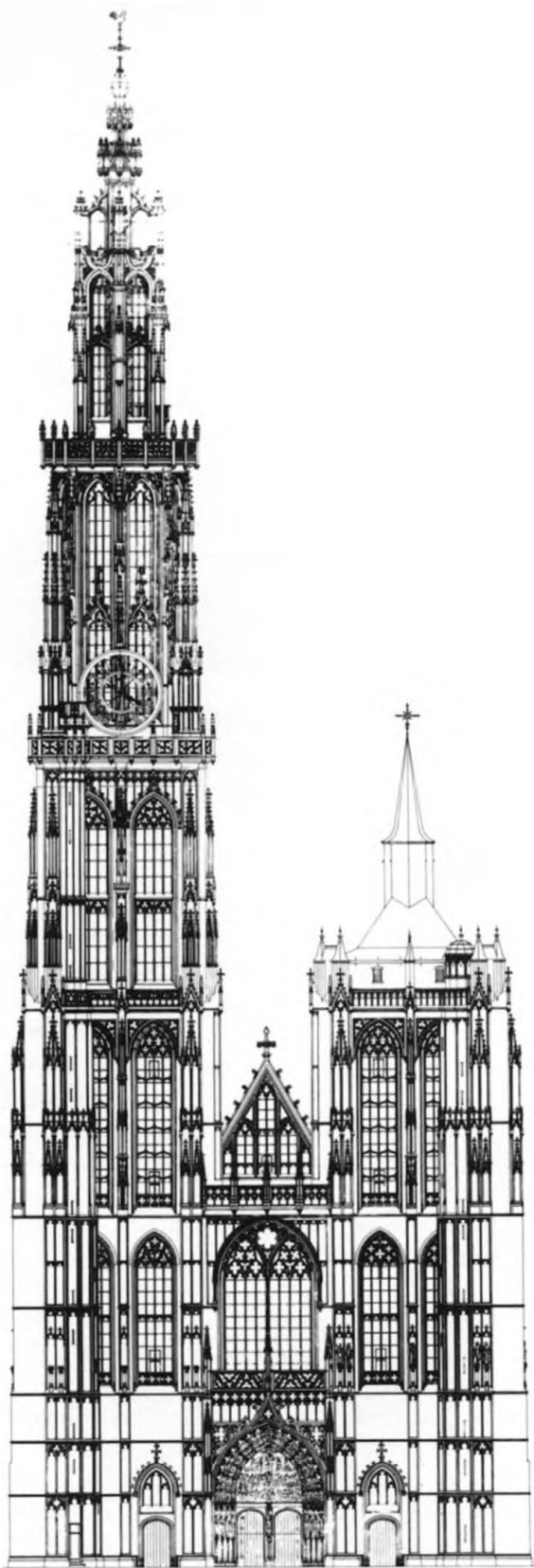
Onze-Lieve-Vrouwekathedraal in Antwerpen

Gelegenheidsboeken komen niet altijd in optimale omstandigheden tot stand. Hun geforceerde geboorte laat vaak blijvende letsels na. Auteurs zijn verplicht onder tijdsdruk te improviseren. Als er meer schrijvers moeten samenwerken, ontbreekt niet zelden de gewenste samenhang, zodat het onderwerp tussen de mazen doorglijpt. En als dat onderwerp alsnog ge-

red wordt, dan gebeurt dat in obligate stukken van auteurs die voor de zoveelste keer hun verhaal moeten vertellen.

Gezien die omstandigheden heeft het lijvige boek - dit soort onhandzame boeken lijkt wel een monopolie te zijn van de Vlaamse uitgevers - over de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen, uitgegeven bij gelegenheid van de voltooiing van de restauratie in maart 1993, het er nog behoorlijk goed afgebracht. Onder de leiding van Willem Aerts heeft een aantal auteurs, bekende en minder bekende deskundigen, een of ander aspect van het ruim opgezette plan te behandelen gekregen. Behalve de beschrijving van de resultaten van de recente opgravingen in de kathedraal naar aanleiding van de restauratie en het verslag van de restauratie zelf is er weinig nieuws te vermelden en komen er weinig opwindende inzichten in voor.

De auteurs beperken zich tot een feitelijke verslaggeving van het hun toebedeelde fragment. Alleen Leon Voet geeft een algemeen overzicht van Antwerpen in kerkelijk perspectief. Alle andere benaderingen zijn fragmentarisch. Jos van den Nieuwenhuizen heeft het over de „Instellingen en mensen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk”, Marie Juliette Marinus bespreekt de serie bisschoppen en hun kathe-

O.L.-Vrouwekathedraal, Antwerpen, westgevel.

draal. In het „Leven in en om de kerk” wordt de cultus behandeld door Jos van den Nieuwenhuizen en de muziekcultuur door Guido Persoons en Hedwige Baeck-Schilders. De „Geschiedenis van het gebouw” wordt geschetst door Joke Bungeneers, Linda van Langendonck, Stefaan Grieten en Roland de Ceulaer. Het uitvoerige hoofdstuk over „Het kunstpatrimonium” is geschreven door Hans Nieuwdorp, Carl van de Velde, Frans en Piet Baudouin, Willem Aerts, Stefaan Grieten en Roeland de Ceulaer. „Onder de kathedraal” bevat een bijdrage over het archeologische bodemonderzoek van de stadsarcheoloog Tony Oost en zijn medewerkers en over het antropologisch en paleopathologisch onderzoek van Paul Janssens en medewerkers. „De restauratie” tenslotte wordt behandeld door Reinout van Leemputten en Willem Aerts. Het geheel wordt afgesloten met een uitvoerige bibliografie en een register. De behandeling is duidelijk gericht op een ruim publiek dat door de luxe opmaak moet worden overhaald om het boek ter hand te nemen en het zich vervolgens aan te schaffen.

Een soortgelijk feitenrelaas heeft ook zijn voordelen. Uit de nuchtere opsomming van feitelijke gegevens, aangevuld door talloze illustraties, ontstaat onwillekeurig voor het oog van de volhardende lezer een beeld dat door de vele concrete details erg levendig en zelfs spannend wordt, een beeld waarin het gebouw zelf als een soort filigram continu aanwezig is. Voor het eerst verschijnt de rijke geschiedenis van de kathedraal als een compendium van de geschiedenis van de hele stad en als de samenvatting van het verloop van een afgerond tijdperk.

Toch is die individuele geschiedenis niet het meest boeiende aspect van die kennismaking met de Antwerpse kathedraal, maar wel de confrontatie met dit geweldige, universele menselijke avontuur, waarin de bouwende en beeldende mens steeds opnieuw probeert zijn eigen grenzen te overschrijden en zijn eigen nietigheid teniet te doen. Elk gebouw immers is een toren van Babel waarin mensen, tegen beter weten in, de hemel willen bestormen. Bekeken vanuit die invalshoek zijn de sporen uit het verleden niet alleen interessant voor kunsthistorische indelingsmaniakken, maar worden ze levende getuigen die alle schematische voorstellingen en ideologische toeëigeningen doorbreken door een even geheimzinnige als onver-

biddelijke aanwezigheid. En dat geldt dan niet alleen voor de indrukwekkende steenmassa of het immense interieur, maar evenzeer voor alles wat erin geherbergd wordt of werd; schilderingen, sculpturen, edelsmeedwerk, glasramen en cultusobjecten komen uitvoerig in het boek aan bod.

Een historische beschrijving kan evengoed als een scherm de toegang tot een werk afsluiten als de weg voor een echte ontmoeting vrijmaken. Die ontmoeting, die ook telkens een nieuwe ontdekking is, is de reden van bestaan van het kunstwerk. Het is de reden van bestaan van dit boek. Het is ook de reden van bestaan van een restauratie, die de ervaring van het gebouw in zijn volle glorie opnieuw toegankelijk maakt. Over die restauratie is ongetwijfeld het laatste woord nog niet gezegd. Ze heeft alvast de verdienste dat ze, over alle beschouwingen en interpretaties heen, de aandacht vestigt op het fysieke bestaan van een gebouw dat in de huidige tijd zijn vanzelfsprekendheid heeft verloren en daardoor een onontkoombare uitdaging vormt voor het denken.

G. Bekaert

De kathedraal van Antwerpen, o.l.v. WILLEM AERTS, Mercatorfonds, Antwerpen, 1993, 428 p.

Theater

Cabaret en toneel: een ideale tweeling

De laatste jaren valt er in Nederland een zekere beweging waar te nemen van het cabaret naar het toneel. Misschien heeft deze ontwikkeling iets te maken met de prominente plaats die het cabaret weer inneemt te midden van de andere podiumkunsten, nadat het tot het midden van de jaren tachtig in een tijdelijke crisis had verkeerd. Langs verschillende wegen - nu eens openlijk door de voorkeur, dan weer heimelijk via een achterdeurtje - is het cabaret inmiddels tot de toneelpodia doorgedrongen. Een kleine selectie van meer of minder recente voorstellingen kan dat mogelijkerwijs illustreren.

Bij het Nationale Toneel regisseerde Franz Marijnen een integrale *King Lear*, die niet alleen om zijn kwaliteit, maar ook om zijn bezetting veel aandacht kreeg. Naast André van den Heuvel in de titelrol schitterde Freek de Jonge

in de rol van nar. De Jonges optreden bij het grote toneel lijkt een eindfase te markeren in de ontwikkeling van zijn recente podiumwerk. Na een korte onderbreking in de voorstelling *Losse nummers* keert De Jonge als het ware terug naar het houvast van de dramatische eenheid die zijn laatste shows al bijna tot solotooneel maakte. Draaiend aan de windmachine voor zijn borst, met Lear de stormen trotserend, balanceert deze nar op de grens van cabaretse werkelijkheid en toneelmatige illusie. Met die spelopvatting, knipogend naar zijn publiek, verleent De Jonge zijn optreden een luciditeit die de voorstelling elders vaak mist. Het is jammer, dat de uitdagende acteerkunst van de cabaretier de regie niet heeft weten te infecteren - wat een verrassende Shakespeare zou dat hebben opgeleverd! en dat Marijnens *King Lear* voor het overige binnen de grenzen moest blijven van een nogal stijf realisme.

Een voorbeeld van toneel dat wel de vruchten heeft geplukt van de ongedwongen speelstijl van het cabaret is *Lost in Hotel Paradise*, gemaakt en gespeeld door het Amsterdamse gezelschap Mug met de Gouden Tand in een opvallende heldere en frisse regie van Hendrien Adams. De produktie ging het vorig seizoen reeds in première, maar werd in de periode september-november 1993 hernomen en kreeg toen pas de volle aandacht. De twee acteurs van *Lost in Hotel Paradise* doorbreken in hun spel de fictie en gaan soms rechtstreeks in dialoog met het publiek. Daarbij hebben ze hun taken op de traditionele wijze verdeeld: Joan Nederlof is de ster die mag schitteren en Marcel Musters de welwillende aangever. De spelers beschikken over een enorme souplesse en een perfecte timing, en zetten een prachtige voorstelling neer waarin aloude thema's van oorlog en vrede, geweld en verzoening geactualiseerd en gebagatelliseerd worden, terwijl de vraag naar de zin van het leven uiteraard niet anders dan onbeantwoord kan blijven.

Inhoudelijk vertoont de genoemde voorstelling een sterke samenhang, wat bijvoorbeeld niet geldt voor *Flossen*, een produktie van Stichting Woods in samenwerking met Theatergroep Carver. Deze voorstelling, geschreven en gespeeld door Jim van der Woude en René van 't Hof, is veeleer een bonte collage van scènes die aan het komische talent van de twee spelers geen enkele beperking oplegt. Van der Woude en Van 't Hof zijn virtuoze theater-